

De eigendom in het Sovjet - Russisch recht

Niettegenstaande een zekere ontwikkeling van het recht in de zin van sociale afhankelijkheid en solidariteit¹⁾, blijft onze eigendomsopvatting vandaag de dag nog fundamenteel verwijzen naar het romeins-rechtelijk concept van tweeduizend jaar terug. In verhouding tot de geweldige veranderingen die de technische revolutie tot stand bracht, is de ontwikkeling in ons statisch recht eerder miniem.

Het openbreken van alle dimensies door deze industriële omwenteling veroorzaakte een dringende noodzaak tot een grondig herzien van de bestaande structuren. Nu, gekomen in het tweede stadium van deze technische revolutie, wordt een totaal «her-denken» van onze maatschappijorganisatie onvermijdelijk.²⁾

De algemeen heersende mentaliteit (weergevonden in ons recht) is in hoofdzaak deze van een aliënerende en kapitalistische maatschappij. De termen «individu» en «société» staan nog steeds op zichzelf. Wij vergeten al te gemakkelijk de nieuw ontdekte werkelijkheid: dat in de mate het individu zich engageert in zijn wereld, in zijn gemeenschap, in de mate hij communiceert met de anderen, hij een «persoon» wordt, die zijn «démarche intersubjective de communion»³⁾ gerealiseerd gaat zien in de «communitas», in de «Gemeenschap van Personen». ⁴⁾

Het is in die zin dat wij ons, ook op juridisch vlak, moeten informeren en onderzoeken hoe andere stelsels met andere waarden voor gelijke problemen een oplossing zoeken. Het is met diezelfde overtuiging als achtergrond dat wij nadien tot een verantwoorde en dynamische «praxis» dienen te komen. Wij hopen dat deze korte uiteenzetting over de eigendom in het sovjet-russisch recht een verdere belangstelling mag stimuleren.

1. De marxistisch-leninistische filosofie determineert het gehele sovjet-russisch rechtsbestel. In het kader van een materialistische dialectiek heeft de russische maatschappij een recht ontvouwd dat moeilijk met onze westerse systemen te vergelijken valt. Het steunt immers op geheel andere waardeoordelen. Het recht, in sovjet-russische betekenis, is slechts een werktuig, een instrument dat men wegens zijn traditioneel gebruik behouden heeft om de economisch-sociale verhoudingen te regelen. Het recht heeft geen waarde in zich. Het staat ten dienste van een progressieve verwezenlijking van het communisme en van de ideale gelijkheidsstaat. Het recht heeft een essentieel politiek doel, het moet de burgers opvoeden.

Bij dit politiek-juridisch geheel voegt zich een economische benadering die in ons westers streven naar een «ideaal» recht zelden wordt teruggevonden. Karakteristiek voor het sovjet-regime is: door het kollektiveren van de produktiemiddelen tot een kollektief ideaal te komen, «expression du but immédiat vers lequel se tendent toutes les énergies.»⁵⁾ Het recht is een instrument in dienst van het «Plan», in dienst van de sovjet-staat aan wie het volk de zending toevertrouwt om het kommunisme te realiseren.

2. De materialistische wereldvisie is essentieel voor de marxistisch-leninistische filosofie: zij bepaalt ook de juridische structuur. Om deze idee te illustreren, citeren we met Jacques Bellon⁶⁾ Friedrich Engels: «In de sociale produktie van hun leven treden de mensen in noodzakelijke en gedetermineerde verhoudingen, onafhankelijk van hun wil, verhoudingen die de produktie tot doel hebben en die overeenstemmen met een gedetermineerd ontwikkelingsstadium van hun materiële produktiekrachten. Het geheel van deze produktieverhoudingen vertegenwoordigt de economische structuur van de maatschappij, de werkelijke en reële basis waarop de juridische en politieke suprastructuur rust en met dewelke de gedetermineerde produktievormen van het materieel leven overeenstemmen, produktieverhoudingen die het proces van het sociale, politieke en geestelijke leven konditionneren. Het is niet het menselijk bewustzijn dat het menselijk «zijn» determineert, maar omgekeerd is het zijn sociaal «zijn» dat zijn bewustzijn bepaalt.⁷⁾ Het is niet omdat het materialisme dialektisch en niet mekanistisch is dat de ideologische suprastructuur geen voorname rol kan spelen in de oriëntatie van het sociale leven, maar, indien het de mensen zelf zijn die hun geschiedenis maken, dan maken zij deze in een gegeven milieu dat de geschiedenis konditionneert, een milieu waar de economische voorwaarden, hoe beïnvloed deze ook mogen zijn door andere politieke en ideologische voorwaarden, in laatste instantie de determinerende omstandigheden uitmaken.»

De infrastructuur of onderbouw van de maatschappij wordt dus gekonstitueerd door het geheel van de produktieverhoudingen, en het is in functie van dit geheel dat de suprastructuur of bovenbouw georganiseerd wordt, samengesteld uit de politieke en juridische instellingen. De onderbouw is het materiële bestaan van de maatschappij waarvan de quintessence is. Het recht, zoals de politiek, moet bijdragen aan het tot stand brengen van een economisch regime waarbinnen rechtvaardigheid en moraal tot leven zullen kunnen komen. Enigszins het omgekeerde dus van onze westerse selsels.⁸⁾

Ziehier de mening van de prof. David en Hazard: «Le rôle des différentes branches du droit soviétique n'est donc pas, comme on le proclame dans les pays bourgeois, de donner satisfaction à des considérations artificielles de «justice», mais bien de garantir efficacement la réalisation d'une politique visant à l'édification et à l'affermissement du socialisme et à l'avènement du communisme. C'est parce que cette fonction est mise en vedette et qu'elle est franchement affirmée que le droit soviétique constitue un droit d'un type nouveau.»⁹⁾

3. Artikel 14 van de stalinistische Grondwet van 1936 voorzag de samenvatting van een federaal Burgerlijk Wetboek. Dit art. werd gewijzigd en voorziet nu de kodifikatie van de «algemene principes of grondbeginselen» («Osnovy») van de burgerlijke en strafrechtelijke wetgeving die in alle sovjet-republieken van toepassing zijn. Zo werden de nieuwe Grondbeginselen betreffende het burgerlijk recht en burgerlijk procesrecht door de Opperste Sovjet afgekondigd op 8 december 1961 en meteen ook aangepast aan de nieuwe politieke en economische situatie. Het wetgevend geheel moet het ontwikkelingsstadium van de infrastructuur van de maatschappij weergeven, maatschappij die het stadium van de verwezenlijking van het communisme heeft bereikt.¹⁰⁾ J. Bellon¹¹⁾ definieert dit nieuw geheel van Grondbeginselen van de burgerlijke wetgeving als de uitdrukking op juridisch vlak van een maatschappij waarvan de karakteristiek is een Staat te verwezenlijken die er een is van het «gehele volk», in tegenstelling met de Staat van de dik-

tatuur van het proletariaat, deze weergevonden in het Burgerlijk Wetboek van 1923 (periode van de nieuwe ekonomische politiek van Lenin).

4. Een eerste vorm van eigendom, voorzien in art. 4 Gw. is de «socialistische eigendom van de produktiemiddelen». Hieronder dient verstaan: de staats-eigendom enerzijds en de koöperatieve en kolkhoze eigendom anderzijds. Buiten deze socialistische eigendom bestaan er ook nog de gemeenschappelijke eigendom en de individuele eigendom van de persoonlijke gebruiksvoorwerpen.

Art. 19 van de Grondbeginselen definiëert het eigendomsrecht als het recht om goederen te bezitten ervan te genieten en erover te beschikken binnen de grenzen door de wet gesteld. De eigenaar mag dus enkel de rechten uitoefenen die de wet hem uitdrukkelijk toekent.¹⁸⁾

5. De staats-eigendom.

De Staat is eigenaar van de grond, de ondergrond, de wateren, de bossen, de mijnen, de fabrieken, de ondernemingen, de elektrische installaties, de transportmiddelen, de verzendingsmiddelen, de banken, de stedelijke ondernemingen, de ondernemingen die de ekonomie van het platteland tot voorwerp hebben, de grote meerderheid van de woningen in de steden en in de agglomeraties van het stedelijke type. Deze goederen mogen, buiten enkele uitzonderingen door de wet voorzien, niet vervreemd worden aan burgers. Hetzelfde geldt voor de goederen die aan de kolkhozen toebehoren.¹⁹⁾ Er bestaan tevens (en steeds meer gedurende de laatste jaren) bepaalde staatsorganisaties die een eigen juridische persoon hebben en onafhankelijk zijn van de Staat als zodanig. Er bestaat een uitgesproken neiging in het sovjet-russisch recht steeds grotere autonomie te verlenen aan de staatsondernemingen, en dit in het kader van het laatste «Plan». Deze ondernemingen verkregen een meer effectief beheer over de hun toegewezen staatsgoederen, doch de eigenlijke eigendom blijft in handen van de Staat zelf.

Men bemerke wel de belangrijkheid van het «Plan» in de russische ekonomie, het Plan dat de afzetmogelijkheden, de prijzen enz. streng regelt. Meer en meer echter ontstaat er een konkurrentiemogelijkheid tussen de verschillende staatsondernemingen onderling, weliswaar onder nauwkeurig toezicht van de Staat zelf.

Dezelfde uitbreiding van beheer over de staatsgoederen die hen zijn toegewezen geldt voor de vakorganisaties en andere sociale groeperingen. Het streven van het sovjet-russisch recht blijft nochtans «de Staat van het gehele volk» en dus ook «de eigendom van het gehele volk», dit in tegenstelling met de diktatuur van het proletariaat. Dit streven zal worden bereikt in de fase waarin het kommunisme in zijn breedste betekenis zal verwezenlijkt zijn.

6. De eigendom van de koöperatieven en kolkhozen.

Deze koöperatieven en kolkhozen bezitten de volle eigendom over de goederen die dienen tot het bereiken van hun kollektivistisch doel. Zelfs mogen zij erover beschikken, maar binnen de grenzen van de wet en van hun statuten. Hun eigendom bestaat dus uit vee, gebouwen, installaties, hun uitrusting en hun produktie. Binnen de grenzen van de wet en van het Plan mogen zij verhandelingen afsluiten om hun eigendom te vergroten. De vak-

organisaties en andere sociale groeperingen hebben de volle eigendom van hun gebouwen, installaties, kuuroorden, rusthuizen, clubs, sportstadions en alle andere goederen die hen toelaten hun taak te vervullen.

7. De gemeenschappelijke eigendom is de vorm van eigendom die, om een kollektief doel te verwezenlijken, meer dan één eigenaar toelaat: de Staat en een kolkhoze, meerdere koöperatieven, twee of meer personen enz. Bezit en vruchtgebruik worden door onderling akkoord toegewezen.

8. De persoonlijke eigendom.

Het is een grondwettelijk recht voor iedere burger van de Sovjetunie persoonlijke eigendom te verwerven. Art. 25 van de Grondbeginselen omschrijft nauwkeurig waarin dit eigendomsrecht bestaat.

Goederen die dienen om de gerechvaardigde voldoening van materiële en kulturele behoeften te bekomen, kunnen voorwerp zijn van persoonlijke eigendom. Deze goederen zijn essentieel verbruiksgoederen. Zij bestaan o.a. uit: de vruchten van de arbeid in de vorm van lonen, het sparen van die lonen, een woning of een gedeelte ervan, huishoudelijke en andere gebruiksvoorwerpen. Een woning kan eigendom zijn van een burger die alleen staat of van een burger die aan het hoofd staat van een gezin. Dus per alleenstaand persoon of per gezin slechts één huis.

Maar het essentiële van dit art. 25 is dat de persoonlijke eigendom niet mag worden aangewend om inkomsten te verkrijgen die niet uit de arbeid voortkomen. In geen geval mag deze persoonlijke eigendom misbruikt worden door een bron van uitbuiting te worden van anderz arbeid.¹⁴⁾ De eigenaar mag zijn goederen niet gebruiken om anderen voor hem te doen arbeiden, of die goederen zo omvormen dat zij een bron van inkomsten zouden worden die niet voortvloeit uit zijn arbeid.

9. Er is door de russische rechtsgeleerden fel de klemtoon gelegd op het «verbruik»-karakter van de persoonlijke eigendom. Tijdens de bespreking van dit onderwerp voor de Opperste Sovjet bij het opstellen van de nieuwe Grondbeginselen betoogde Prof. Poliantskii: «Het welzijn van de arbeiders, hun persoonlijke eigendom van de verbruiksgoederen zijn de direkte funktie van de socialistische eigendom. Het persoonlijk welzijn van de sovjet-russen is onverbreekbaar verbonden aan hun deelname aan de sociale produktie, aan de verwezenlijking van het principe van de bezoldiging in verhouding met de geleverde arbeid, aan het ganse systeem van de materiële socialistische verhoudingen. In de mate van de vooruitgang naar het werkelijke kommunisme ontwikkelen zich meer en meer de steeds belangrijker wordende «sociale fondsen» waaruit men zal kunnen putten om aan de persoonlijke noodwendigheden van de burgers te voldoen.»¹⁵⁾ Prof. Poliantskii betoogt verder dat het voorlopig nog noodzakelijk is de persoonlijke eigendom in zekere mate te behouden. Hij meent dat door de onafwendbare ontwikkeling van het echte kommunisme de tijd niet meer ver af is waarop de verdeling der goederen zal geschieden volgens de behoeften, en niet meer volgens de arbeid. Hij waarschuwt voor de gevaren van een «renaissance van de kleinburgerlijkheid», veroorzaakt door een te zeer geaksentueerde persoonlijke eigendom. Hij besluit met een oproep om de strijd aan te binden tegen de overblijfselen van een bourgeois-psychologie en tegen de neigingen tot privé-eigendom. Hieruit kan men afleiden, in overeenstemming met ook nog andere russische juristen, dat de persoonlijke eigendom in hun ideaal koncept

een noodzakelijk kwaad blijft waarvan het bestaan zelf reeds bewijst dat de meerderheid van de sovjet-russen voor een regime van werkelijk kommuniste niet vatbaar zijn.¹⁰⁾

LOUIS ROPPE jr.

¹⁾ Zie L. Gaublomme, Rechtsfilosofische gezichtspunten bij de eigendom, J.F. 65-66, nr. 3 en 4, blz. 38 - 47.

²⁾ Geen beter boek hiervoor dan I. Armand en M. Drancourt, Plaidoyer pour l'avenir, Calman-Lévy, Parijs, 1961.

³⁾ J. Raes s.j., L'homme et la Société, essai de synthèse doctrinale en vue de la participation, uitgegeven bij gelegenheid van het Nationaal Kongres van de Federatie van Katholieke Werkgevers van België, 1965.

⁴⁾ Zie Raes o.c.: «Nous décrivions la Communauté comme un «Nous»: créée et suscitée par l'Amour, elle est un tout de réciprocité où aimant et aimé sont présents et donnés l'un à l'autre, où ils s'invoquent, se suscitent et s'accomplissent réciproquement comme personnes.»

⁵⁾ P. George, L'économie de l'URSS, Parijs, 1961, 55.

⁶⁾ J. Bellon, Le droit soviétique, Parijs, 1963.

⁷⁾ Cfr. de bekende uitspraak van K. Marx: «Das Sein stimmt das Bewusstsein».

⁸⁾ Cfr. Dekkers R., Marxistische Rechtsfilosofie, R.W. 62-63, 1081.

⁹⁾ R. David en J. Hazard, Le droit soviétique, Parijs, 1954, t. I, 187.

¹⁰⁾ Cfr. editoriaal van de Pravda van 10 december 1961.

¹¹⁾ o.c., 35.

¹²⁾ Cfr. V. Serebrovski en R. Khalfina in Principes du droit soviétique, Parijs, 1963, 200.

¹³⁾ J. Bellon, o.c., 42.

¹⁴⁾ V. Serebrovski en R. Khalfina, o.c., 206.

¹⁵⁾ Verslag in de Pravda van 9 december 1961.

¹⁶⁾ J. Bellon, o.c., 48.